

1. CZCIĆ (442) *vb impf*

czcić (389), **ćcić** (39), **tcić** (11), **tczcić** (3); *ćcić Calag, KochFr; tcić MiechGlab, KromRozm I (3), MurzNT (2), KromRozm II (2), GroicPorzRej; czcić : ćcić : tcić : tczcić OpecŻyw; (4 : 4 : - : -), SeklKat (5 : - : - : 1), RejKup (1 : - : 1 : -), LubPs (1 : 2 : - : -), KrowObr (4 : 14 : - : -), Leop (4 : 8 : - : -), BielKron (3 : 2 : - : -), RejZwierc (4 : 2 : - : -), CzechRozm (7 : 4 : - : -), KarnNap (- : 1 : 1 : -), SkarJedn (9 : - : - : 2). ◇ W formach 1 sg, 3 pl praes, 2 sg imp, impers praet, impers con, part praes act: czci- (73), czcz- (31), czc- (9); czci- MetrKor, BierEz (4), OpecŻyw, RejRozpr, SeklKat (4), RejKup, GliczKsiąż, LubPs, KrowObr (3), Leop (5), OrzList, BibRadz (2), BielKron (2), RejAp (2), HistRzym, HistLan, KuczbKat (2), RejPosWstaw (2), BudBib (2), BudNT (2), ModrzBaz, KochPs, CzechEp (4), NiemObr (2), KochFr, ArtKanc, KołakSzczęśl; czcz- PatKaz I (2), FalZioł, MiechGlab, LudWieś, GórnDworz (2), CzechRozm, PudłFr (3), Calep (2), LatHar (2), SkarKaz, GosłCast (2); czc- WujJud (2), SkarJedn, WysKaz (2); czci- : czcz- : czc- BielŻyw (1 : 3 : -), Mącz (8 : - : 1), RejZwierc (1 : 1 : -), SkarŻyw (6 : 1 : 2), WujNT (5 : 7 : 1), SkarKazSej (2 : 1 : -).*

inf czcić (101). ◇ praes 1 sg czczę (27). ◇ 2 sg czcisz (6). ◇ 3 sg czci (67). ◇ 1 pl czcimy (16), czci(e)my (7), czcim (2), czci(e)m (1); czcimy Leop, KuczbKat, RejPosWstaw, NiemObr (2), ArtKanc (2), LatHar (4), WujNT (3), SkarKazSej (2); czci(e)my PatKaz II, RejKup, BielKron, SkarJedn, GrabowSet; czcim SkarKaz (2); czci(e)my : czci(e)m SkarŻyw (2 : 1). ◇ 2 pl czcicie (1). ◇ 3 pl czczą (25). ◇ praet 1 sg m -m czcił (1). ◇ 3 sg m czcił (29). ◇ f czciła (5). n czciło (1). ◇ 3 pl m pers czcili (28). ◇ fut 1 sg m czcić będę (2) SkarŻyw, WujNT, będę czcił (1) GrabowSet, będę czcić (1) BierEz. f będę czciła (1). ◇ 2 sg m czcić będziesz (3), będziesz czcił (2); czcić będziesz Leop, KuczbKat; będziesz czcił KromRozm II; czcić będziesz : będziesz czcił CiekPotr (1 : 1). ◇ 3 sg m będzie czcił (3) KrowObr, WujNT, SarnStat, czcić będzie (1) SiebRozmyśl. ◇ 3 pl m pers czcić będą (2) RejZwierc, PaprPan, będą czcili (1) KochPs. subst będą czcić (1) Leop, będą czciły (1) GrabowSet. ◇ imp 2 sg czci (43), czcz (1) FalZioł. ◇ 2 pl czcicie (8). ◇ con 1 sg m bych czcił (1) BierEz, bym czcił (1) GrabowSet. f bych czciła (1). ◇ 2 sg m byś czcił (3). ◇ 3 sg m by czcił (7), bodaj czcił (1). ◇ 1 pl m pers byśmy czcili (6), bychmy czcili (1) LubPs. ◇ 2 pl m pers byście czcili (1). ◇ 3 pl m pers aby czcili (11). subst by czciły (1). ◇ impers praet czczono (4). ◇ con by czczono (1). ◇ part praes act czcząc (15).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Poważać, szanować, wyrażać uznanie, szacunek; honorare Mącz, Calag, Calep, Cn; venerari Mącz, Calep, Cn; advenerari, devenerari, honestare, percolare honore Calep, Cn; colere Mącz, Cn; decorare, numero eximere, honorem tribuere, observare, praestere reverentiam, suspicere, adorare, celebrare, honorificare Calep; honore afficere (ornare), honorem facere (augere, dare, deferre, habere, perhibere), praestare, cohonestare, dignare Cn (406) : Czo to ieft czcić? To ieft/ Powinnyfmy ie weczći mieć/ pofluzny być/ y wśzelką dań albo zapłatę powinna á znofną placzić. SeklKat H; Mącz 157d [2 r.]; BudBib Num 22/17; ModrzBaz 57; Calag 142a; Percolo – Mam wiekiei [!] pocziwofczi czczę. Calep 776a, 28b, 177a, 213a, 216b, 315b (10); WysKaz 36.*

czcić kogo, co (194): Báranie czemu mię nie czćifz/ Iż przedemną wodę maćifz BierEz M2, Ev, M4, P2; OpecŻyw 84; PatKaz I 5 [2 r.]; MetrKor 46/118; Słowa fą piłma świętego Ecclēfiasticus xxxviii. Czcz lekarza dla potrzeby/ bociem iego ftworzył FalZioł +2; BielŻyw 34, 108; SeklKat H2v; Yákoż

y Kryftus Annallá y Káiffallá tcił. *KromRozm I* I3v, I3v, I4; Acz y piłmem gárdzić nyemamy: y owłłfem tcić ye yáko práwe á prawdziwe flowo boże/ duchem śwýętym przez tyże Apoštoły nápiłáne *KromRozm II* n3v; *GliczKsiąż* N4, N8 marg; *GroicPorzRej* C4; *KrowObr* B3, 140v; *RejWiz* 61v, 70v; Nie miey bączności ná vbogie⁸⁰/ áni czći ołoby bogátego [*nec honores vultum potentis*] *Leop Lev* 19/15, 19/32, 1.Mach 11 arg; *OrzList* h2; *BibRadz II* 12b marg; *OrzRozm* Q2v; *BielKron* 255, 266; *Mącz* 102d, 389b, 419b; *RejAp* 110v, 139; *GórnDworz* B6v, M2v, M3, M6, Kk5; *HistRzym* 25v [2 r.], 112; *RejZwierc* 35v, 101v, 105v, 177v, 178; kto tedy czći obraz iego/ láwego Krolá w nim czći *WujJud* 46v, 52v, 85; *RejPosWstaw* [41³]; *BudBib 2.Reg* 10/3; *BudNT 1.Petr* 2/17 [2 r.]; *ModrzBaz* 57; Bo prozno gołpodarzá czći/ kto małżonkę iego lży. *SkarJedn* 249, 92, 183, 216, 234, 259, 389, d7; Ludzie [...] / Stárfze w lećiech/ tákze też przełozone czćili. *KochDryas* A2v; *KochPs* 180; Od Bogá posłány vrząd Boży czći. *SkarŻyw* 213 marg; Cefarz go czćił iáko oycá/ wiedząc ifz pobożny Chrześciánin: á Cárograd niemiał ná deń bogátłzego. *SkarŻyw* [223], A4, 16, 90, 172, 189 marg (30); *StryjKron* 562; *NiemObr* 17, 128; *ReszList* 174; By fnać świniá błoćifta vbrawłzy fye w złoto Przyłzá: áli świnię cczą/ choć śmierdzi z niéy błoto. *PudłFr* 74, 74; *GórnTroas* 25; *GrabowSet* X3v; Bogá fię boyćie. Krolá czćicie [*regem honorificate*]. *WujNT 1.Petr* 2/17, s. 310, 335, 337, *Ioann* 8/54, s. 393 (17); *SarnStat* 361, 601; *SkarKaz*)(2v, 44a, 515a, 580b, 611b [2 r.]; *VotSzl* A4v; *CiekPotr* 24; To znák iest pánowánia y náłzey zwiérzchności/ W tym fie kochác/ iż nas cczą/ máią w vcźiwości. *GoslCast* 14, 17; *SkarKazSej* 665b [2 r.], 679b [2 r.], 680a [2 r.], b, 681b (13). Cf *czcić kogo czym; kogo przed kim; kogo w czym, W przytoczeniach i omówieniach 4. przykazania*, »jako Boga czcić«.

czcić kogo czym (8): *KromRozm II* i; Owa w rzeczy thák rozumiał/ że go pan Hethman czćił onym przeiechánim. *GórnDworz* Q4, K8v; *RejPosWstaw* [41⁴]; *CzechRozm* 192; *SkarJedn* 196; *SarnStat* [994], 1093.

czcić kogo przed kim (1): Zgrzełłfłem/ ále wđdam theraz ćci mię przed íthárłłfemi ludu moiego [*honora nie coram senioribus populi mei*] *Leop 1.Reg* 15/30.

czcić kogo w czym (2): *WujJud* 46v; Co mam czynić z tym złym człowiekiem/ dla ktoregom tu przyiachál/ czćąc go wtym/ á on mnie ták nie vcźił? *SkarŻyw* 188.

czcić komu (1): Tu pán Iezus więcey flugę vcźił rycerłkié⁸⁰ nizli fyne królewłłkiégo/ nám daiątz naukę/ abyłmy nie czćili komu dlá dwornoci ie⁸⁰ *OpecŻyw* 43.

W przytoczeniach i omowieniach 4. przykazania (37): Włłakes ty w ítarym zákonie przykázál koždému tczitz matkę ij oytta *OpecŻyw* 81v; *PatKaz I* 5, 7, 11, 14; *SeklKat* B2v, B3, G4v, H; Cći oycá twego y mátkę twoię/ ábyś dlugo żył ná ziemi *KrowObr* 140v; *Leop Mar* 10/19; *BibRadz Lev* 19/3; Pan rokazuie/ czći oycá y mátkę íwoię. *RejAp* 110v; *HistLan kt*; *KuczbKat* 305, 310; *RejPosWstaw* 41v, [41⁴]; *BudBib Ex* 20/12; *BudNT Mar* 7/10, *Luc* 18/20; *CzechEp* 281; *ArtKanc* M3, M6v; *LatHar* 113, 659; *KolakSzczęł* Bv; *WujNT Matth* 15/4, 5, 19/19, *Mar* 7/10, 10/19, *Luc* 18/20, *Eph* 6/2; *CiekPotr* C2; *SkarKazSej* 696b, 698a.

Zwrot: »jako Boga czcić« (1): Iáko Alexándrowi/ kthory zápomniawłzy fwey cnothy y ludzkości/ Káliłtenelá/ iż go iáko Bogá czćić nie chciał/ okrutną męką zábił. *Phil* G4.

Szeregi: »czcić i miłować« [szyk 5 : 2] (7): *Mącz* 389c; Ktemu będzieli chciał áby go czczono/ y miłowano: potrzebá áby theż íam czcił/ y miłował *GórnDworz* M3, Kk5; *SkarŻyw* 16; *NiemObr* 17; *SkarKazSej* 665b.

»czcić, (i) sławić« [szyk 1 : 1] (2): *RejZwierc* 35v; Y íáwna rzecz íeft: ífz ten ktory mocne y męzne ludzie czći y íławi: íam ich tefz/ gdyby mu íię tráfiło/ náíładowác ma wołá. *SkarŻyw* 206.

»szanowác, czcić« (1): wíłak cie zawżdy íłanowál/ czcił *OpecŻyw* 84.

»czcić, (i, a) ważyć« [szyk 31 : 2] (33): Íz mamy wyíoce tćić y wáżyć duchowne przełożone *KromRozm I* I3v; *GliczKsiąż* N4, N8; *KrowObr* 126v; then ważył íobie y ćcił *Ionáthę Leop 1.Mach arg*; *OrzList* h2; *BielKron* 255; *Eximere numero*, Z poípolítwá wyłóczyc/ to yeft czćić ważyć/ á powyíłczy kogo. *Mącz* 102d; *Honore aut imperio affectos observare et colere debemus*, Doítoyność albo zwierzchność yáká ná íobie máyácą czćić y ważyć mamy. *Mącz* 389b, 59d, 79d, 223c, 389b, c (11); *GórnDworz* M2v, M6; *RejZwierc* 35v, 101v, 105v, 177v, 178; *WujJud* 85; *SkarŻyw* 391; *StryjKron* 562; áby równie Heretyki/ y ínadż íefzcie bárziew wdzięczniey przymowáli/ y ták ie czćili y ważyli/ íáko inne chrześciány *ReszList* 174; *WujNT* 393, 660 *marg*; *SarnStat* 361; Y ćiebie oycá íwego czćić, ważyć, ízanowác, [...] V nich náuczyl *CiekPotr* 24.

a. *O Bogu i świętych; miejscach i przedmiotach kultu religijnego; wielbić, oddawać cześć; adorare* *Mącz*, *Calep*; *advenerare, colere, Deum piare, venerare* *Cn (183)* : Słuchayże záíę íáko Ezáíafz y ini Prorocy wołáíá ná cie/ á vczá cie czćić káżdego dnia/ ku czći á ku chwale Pánu twemu zoítáwionego. *RejPos* [226]; *ArtKanc* G14v.

czcić kogo, co (179): Rzekł/ by Bogiem nie gárdzili/ íego święte mieyfćá czćili. *BierEz* H; *OpecŻyw* 48, 114, 185v, 186; *PatKaz I* 13v; *PatKaz II* 75; *PatKaz III* 92v, 122v; *BielŻyw* 158; *Bartłomieia* s. armianię tczá. *MiechGlab* *6; *WróbŻoít* 49/23; *RejKup* k2v, m6v; *GliczKsiąż* G8v; *LubPs* X5; *KrowObr* 64v, 152, 154, 163v, 175v (12); y ććili [*coluerunt*] plugáíthwá/ o kthorych im był Pan bog przykazał áby ich nieczynili. *Leop 4.Reg* 17/12, *Tob* 13/13, *Ps* 49/15, *Prov* 14/31, *Dan* 3/17, 6/16; *BielKron* 296v; *GrzegRóżn* D3 [2 r.], L3; *RejAp* 110v; *GórnDworz* Hh6v; *RejPos* 3v; *KuczbKat* 160, 301, 355; *WujJud* 34v, 54, 54v, 62, 264; *WujJudConf* 54, 60; *RejPosWstaw* [21²]v, [110³]; *BudBib Ps* 116/1; *BudNT Act* 19/27; *CzechRozm* 10, 12, 37, 70v, 195v [4 r.], 197, 201; *KarnNap* E4v, F4; *SkarJedn* 316; Będá íye tobá chłubili/ Którzy twoie ímię czćili *KochPs* 8, 131; *Longobárdowie* czćili mieyfćá poświęczone. *SkarŻyw* 213 *marg*; obrázy íefzcie od wiekow Apoítolíkich kościoł czći y onych wżywa *SkarŻyw* 299, 71, 130, 140, 293, 298 (22); *CzechEp* 299; *NiemObr* 107 [4 r.], 109, 119, 120 [4 r.]; *ArtKanc* E6v, E7, H7v, N19, T17, T19; W trzech oíobách íftności íedney Boíkiey czćiemy Oycá nierodzonego/ á íednorodnego Syná *GrabowSet* X3, B4 [2 r.], Fv; *LatHar* 7, 444, 475 [2 r.]; *WujNT* 319, *Ioann* 5/23 [4 r.], 8/49, s. 341 *marg*, 385, 714 [2 r.], 783; *WysKaz* 36; Bądż zdrowá/ íáíki pełná: Niebiełki pan z tobá: Ciebie czćić będzie człowiek/ y ćiefzyc íie tobá *SiebRozmysł* F2v; *SkarKaz* 160a, 274b, 578b, 579b, 636b, Oood; *SkarKazSej* 671a, 678a, 680a, 685b, 692b. Cf *czcić kogo z czego; kogo czym; kogo w czym*, »czcić Boga«.

czcić kogo z czego (1): Czći Pána z bogactw twoich [*honora Dominum divitiis tuis*] *BibRadz Prov* 3/9.

czcić kogo czym (23): *OpecŻyw* 185v; lud ten przybliża się ku mnie wfty fwoiemi i tci mię wargami [et labiis me honorat] *MurzNT Matth* 15/8, *Mar* 7/6; *KrowObr* 235v; *KuczbKat* 285 marg; *WujJud* 54; *BudBib Is* 29/13; *BudNT Mar* 6/22; Y Anioł go tym czći/ zowiac go fynem Dowidowym [!]. *SkarŻyw* 241, 491, 582; *CzechEp* 100; *GrabowSet* P2v; *LatHar* 132, 205 marg, 468, 661; *WujNT Matth* 14/8, s. 63, 760. Cf »chwałą czcić«.

czcić kogo w czym (1): ifz my obrazow zá Bogi nie mamy/ ani im żadney czći Boskiej niedaiem: ale tylo mamy ie zá znaki rzeczy świętych/ ktore w obrazách czćiemy. *SkarŻyw* 189.

Zwroty: »chwałą czcić« [szyk zmienny] (3): Cobyś go czcił tą chwałą tak iakoby mnie łamego. *LubPs* S4v; *RejPos* 3v [2 r.].

»czcić (Pana) Boga, Pana, jako Boga, za Boga« [szyk zmienny] (19 : 5 : 1 : 1): *PatKaz I* 1v; *BielŻyw* 7, 68, 100; *LudWieś ktv*; W powinowátey chwale twey ćci Páná Bogá twego *LubPs* X6; *KrowObr* 220; Synu ćci Páná/ á będziefz zdrow *Leop Prov* 7/1; *GórnDworz* Hh6v; *RejPos* 3v; *HistLan* F2v; *WujJud* 54v; *WujJudConf* 34; *SkarŻyw* 286, 491, 504, 601; *CzechEp* 85, 100; *GórnRozm* F; Czćimy naprzod Páná Bogá grzechow wyznániem/ y pokutą *LatHar* 132, 205 marg; *WujNT* 456, 783; *GosłCast* 17; *SkarKazSej* 671a.

Szeregi: »czcić, (i, a) chwalić« [szyk 19 : 4] (23): *OpecŻyw* 185v; *LubPs* X5; Iellizmy łą Synowie Boży/ mamy tedy ćcić y chwalić Oycá niebiefkiego *KrowObr* 64v, 220 [2 r.]; Bo oto Bog náfz kthorego my ćcimy á chwálimy [quem colimus]/ może nas wyrwác z piecá ognia goráiącego *Leop Dan* 3/17; Adoro, Chwałę/ Czczę Modłę fie pánu Bogu. *Mącz* 270a; *RejPos* 3v; *KuczbKat* 301; *WujJud* 54, 54v, 264; *WujJudConf* 54, 60; *CzechRozm* 70v; *NiemObr* 109, 119, 120 [2 r.]; *ArtKanc* E6v, T17; *Calep* 27a; *WujNT* 783.

»czcić, (i) miłować« [szyk 4 : 1] (5): *PatKaz III* 122v; chocia páná Bogá ná káždy czás czćić/ y miłowác im przyłtoi *GórnDworz* Hh6v; *CzechRozm* 197; Bog moy żywot/ tego ia będę czcił/ miłował *GrabowSet* B4; *SkarKazSej* 671a.

»czcić i pozdrawiac« (1): y łzwyąta anną czczyly y pozdrauyaly yako matką matky bozey *PatKaz II* 75.

»czcić i sławic« [szyk 1 : 1] (2): Tak też y to że ie kościoł czći y łławi/ iest ku więtfzey czći y łławie Páná Chrifufowey. *WujNT* 714; *SkarKaz* 160a.

»czcić, (i) wáżyć« [szyk 7 : 1] (8): *KuczbKat* 160; *WujJud* 34v, 62; *CzechRozm* 197, 201; *KarnNap* F4; *SkarŻyw* 397; SŁufzna y przyłtoyna rzecz iest/ wlyztkie przyiacioły Boże/ z Dawidem krolem czćić y wáżyć *LatHar* 475.

»czcić, (i) wielbic« (1): kogo cerkiew krzełciańfká tak wyłoko czcij ij wielbi? *OpecŻyw* 48; *GliczKsiąż* G8v; *BielKron* 296v; *CzechRozm* 10.

2. Świćcić, uroczyście obchodzić [co] (6) : czczyemy ten dzyen poczáczya yey podluk zwyczayu krołftwa tego *PatKaz II* 84.

czcić czym (1): ábyłmy nieprzełtáynym nabożeńłtwem czćili zwycięłtwá świętych pánienek (ábo y męczenniczek) twoich *LatHar* 456.

Zwrot: »święto czcić« (4): *PatKaz I* 1v; poiman y oskárzon iż świętá nie czcił *BielKron* 138v, 224v; *KochSob* 56.

Szereg: »czcić a święcić« (1): Nyeuydzy fyą bycz then prawdzyuy myłofnyk maryey panny ktory yey czyłtego począczyu łzwyąta czczycz a łzwyączyz nye chce *PatKaz I* 1v.

3. Czestować, podejmować gości; celebrare convivium, recipere, tractare *Mącz (30)* : *Mącz* 460d; Gołpodarz záchowywa ten obyczay łobie/ Więcéy czytác niżli czćić *PudłFr* 4; Cołz? mniemałz że Lwowłkim, Albo Sámborłkim łtárołtą przeto zołtániełz, Kiedy czćić, y kupowác páłámány będziełz? *CiekPotr* 55, 40.

czćić kogo (24): Kmiotek więcey czćić łie nie dał/ Włzyłtek kołacz w łkiby łkráiał. *BierEz* D2v; Iełli cię tám dobrze czćiono/ Włzák łnadź dołyc nówárżono. *BierEz* Iv; Orzeł gdy gody łprówowál/ Włzyłkich ptakow ná nie wezwál: Gdzie ie rzádnie połádzono/ A z ochotnołcią hoynie czćiono. *BierEz* O4v, A3 [2 r.], Dv, N3, Qv; Bo náłz Szołtys ma tám łyná Co więc łtrzeże tego winá A iłcie kto kogo chce czćić Mułi łie dził miełłek poćić *RejRozpr* G3; *KrowObr* 180; *RejWiz* 73v; *RejZwierz* 101; Liberaliter aliquem tractare, hoynie tęgó czćić [!]. *Mącz* 191a; *PaprPan* N4v; *SkarŻyw* 134, 462; *KlonŻal* E4; *KlonKr wstęp* A3. *Cf czćić kogo czym, Zwrot.*

czćić kogo czym (3): a czćil ie korzonki łurowymi/ ktorych łám pożywál *OpecŻyw* 31; Nie łzáfirem/ nie rubinem/ Ale ie ćci dobrým winem. *KochFr* 127; *LatHar* 384.

Zwrot: »gołcia (a. gołcią) czćić« [szyk zmienny] (3): Myłz domowa wybieżálá. Ochotnie łwá gołcią czćilá *BierEz* M3v; Celebrare convivium, Sprówowác biełiáde/ czćić gołcie. *Mącz* 45d, 184c.

Szereg: »czćić i darowác« [szyk 2 : 1] (3): *RejRozpr* D2; iż offiárowál Melchifedek chłeb y wino/ ábo dárowál y ćcił Abrámá kiedy z drogi w dom do niego przyiechál. *KrowObr* 180; *RejAp* 142v.

Synonimy: **1.** bać się, błogostawić, cenić, chwalić, kłaniać, poważać, przychędożać, szanowác, wielbić, wysławiać, zalecać, zdobić; **2.** obchodzić, święcić; **3.** czestowác, gołcić, podejmowác, przyjmowác.

Formacje pochodne: odeczćić, poczćić, podczćić, uczćić.

Cf CZCZĄCY, 1. CZCZENIE, 1. CZCZON